

ویژه تراجیم، کتاب شناسی، نسخہ پژوهی، نقد کتاب

کتابتبعہ

سال اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۸۹

ISSN : 2228-5679

فرا علی الحج الحالی الحاصل الکرامۃ الرابع المحمد المدرس علی
عالمہ الدین حضرت ابرہیم بن حکم بن علی اکبر آبادی الدار المہدیہ رسدہ
مدارہ کلا علیہ خطہ و مدہ الی کتاب سراج الکامل مسائل الکلام
و محاسن سحر الحالی الاعلی السعید علیہ السلام حضرت محمد
مدرس المدینہ و مدہ صریحہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ
مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ
او سکہ مدارج کرامات مدرس المدینہ مدہ مدہ مدہ مدہ
المدینہ المدینہ المدینہ المدینہ المدینہ المدینہ المدینہ
مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ مدہ

ابراہیم بن حکم بن ظہیر ♦ جایگاہ علمی اجتماعی ابن تہجد، از اساتید سنی مذهب شیخ طوسی ♦ حقیقۃ الایمان شہید ثانی یا ابضاح
البیان زین الدین بن محسن عاملی ♦ چگونگی مرجعیت و نشر فتاوی شیخ اعظم انصاری ♦ حاج شیخ جعفر شوشتری ♦ دکتر سید محمد
علی شہرستانی ♦ زندگی نامہ های خود نوشتہ شیخ حسین واعظ شوشتری، محمد تقی نیرتیری، میرزا محمد حسین نائینی و شیخ محمد غروی
سندی از حدود و ہشتاد سال پیش راجع بہ تحول در حوزہ نجف اشرف ♦ پنج نامہ منتشر شدہ از استاد فقید دکتر ابو القاسم کرجی ♦ ہبہ نامہ
و وصیت نامہ سید دلدار علی ♦ سہ اجازہ از بزرگان حلہ ♦ اجازہ ابن ابی جمہور بہ سید حسن بن ابراہیم بن یوسف بن ابی شبانہ
بیست و پنج رسالہ در موضوع نذر بعد از وفات ♦ نگاہی بہ الاخبار الدخیلہ ♦ الأربعین فی امامۃ امیر المؤمنین ♦ آفاق نجف ♦
گزارش سفری بہ ریاض ♦ تصحیح اعیان الشیعہ ♦ نامہ شیخ آقا بزرگ تہرانہ بہ آیۃ اللہ ملا محمد جواد صفائی ♦ آثار نو یافتہ ♦

کتاب پیوست: ملحق امل الاقل

جاىگاه علم و اجتماع ابن مَخلَد، از اساتيد شیعه مذهب شیخ طوسى

بیتد چسپین چائى

المكانة العلمية والاجتماعية لابن مَخلَد
أحد أساتذة الشيخ الطوسى من أهل السنة

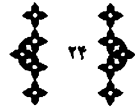
يتضمن المقال ترجمة لحياة أحد أساتذة الشيخ الطوسى
وهو أبو الحسن محمد بن مَخلَد البغدادي، من أتباع
المذهب الحنفي، كما يتضمن قائمة بأسماء أساتذته
وتلاميذه. أما المحور الأصلي للمقال فيتركز حول
المقارنة بينه وبين أبو الحسن محمد بن مَخلَد الأزدي.

چكىده: شرح حال ابوالحسن محمدابن مَخلَد
بغدادى، استاد شيخ طوسى كه مذهب حنفى
داشت، همراه با ذكر اساتيد و شاگردانش و تلاميذ او
با ابوالحسن محمدبن مَخلَد ازدي، محور اصلی ابن
گفتار است.
کلید واژه: ابن مَخلَد، محمد، طوسى، محمدبن
حسن؛ عالمان شیعی - قرن پنجم؛ عالمان سنی -
قرن پنجم؛ بغداد - مراکز علمی.

کتاب شیعه (۲)
سال اول، شماره دوم، پاییز و زمستان (۱۳۸۹)

[مقالات]

جاىگاه علمی و اجتماعی ابن مَخلَد از اساتيد سنی مذهب شیخ طوسى

شیخ الطائفة ابرجعفر محمد بن حسن بن علی طوسی (۳۸۵-۴۶۰/۹۹۵-۱۰۶۷م)، فقیه، اصولی، متکلم، مفتی، ادیب، محدث و از بزرگ ترین دانشمندان جهان تشیع است. در عظمش همین بس که وی در اکثر رشته های علوم اسلامی در میان شیعه مؤسس، بنیان گذار و صاحب مکتب بوده است.^۱ لذا معزنی هرچه بهتر استادان این شخصیت بزرگ اسلامی به روشن شدن هرچه پیشتر جوانب مختلف زندگی علمی ایشان خواهد انجامید. در این مقاله به شرح حال یکی از مشایخ سنی وی خواهیم پرداخت.

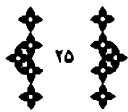
أبو الحسن محمد بن محمد بن محمد بن إبراهیم بن مَخْلَد بغدادی (ح ۳۲۰-۴۱۹/۹۳۲-۱۰۲۸م) از اساتید حنفی مذهب^۲ شیخ طوسی است. شیخ در ربیع الأول سال ۱۰۲۷ در منزل این استاد در بغداد^۳ حاضر شده و احادیثی را بروی قرائت می نموده یا آن چه بروی قرائت می شده استماع می کرده است.^۴ بر اساس آنچه در پایان جلد اول و آغاز جلد دوم کتاب امانی طوسی آمده، شیخ ۵۱ روایت را از این مخلص بزرگواران خود املاء نموده است.^۵

ابن مخلص بنا به گفته شاگرد دیگرش خطیب بغدادی^۶ به سال ۹۴۰/۳۲۹م دیده به جهان گشود^۷ سالی که نمی توان درستی آن را تأیید نمود، چرا که وی در سال ۹۵۰/۳۳۹م که بنا به گفته خطیب باید در آن زمان ده ساله بوده باشد، در درس اساتیدی همچون ابن الأثنانی (د. ۳۳۹) و محمد بن عمرو بن البختیری (د. ۳۳۹) و اسماعیل بن محمد الصفا (د. ۳۴۱) و ابن السفّاک (د. ۳۴۴) و ابوعمر الزاهد (د. ۳۴۵) و خلدی (د. ۳۴۸) و احتمالاً دیگر اساتیدش حاضر شده است.^۸ در آن هنگام اسماعیل بن محمد الصفا^۹ - به طور مثال - ۹۲ سال داشته و بعید است در درس چنین استادی، کودکی ده ساله را جای دهند. بنابراین می توان سال تولد وی را حدود یک دهه قبل، یعنی در حدود ۳۲ هجری دانست.^{۱۰}

وی پس از آنکه در سن نوجوانی در درس اساتید بنامی حضور یافت، رفته رفته به جمع دانشمندان بغداد درآمد. ابن مخلص مال زیادی را از رواج تجارت کسب نمود^{۱۱} و در سال ۱۰۲۵/۴۱۶م برای فرار از مصادره دارائی هایش به مصر^{۱۲} رحل اقامت کرد و یک سال در آنجا ماند^{۱۳} سپس به سال ۴۱۷ به شهر خود بازگشت و در منزلش به تدریس حدیث پرداخت^{۱۴} اما سرانجام گرفتار پرداخت اقساطی اموالش به حکومت گشته و همین، به از دست دادن تمامی دارائی هایش انجامید، به گونه ای که از خود در زمان مرگش - که در ربیع الأول سال ۱۰۲۸/۴۱۹م واقع گشت - حتی کفنی که آن را به گوهربرد باقی نگذاشت و خلیفه وقت القادر بالله کفنی از کفن های خود را برای دفن وی فرستاد.^{۱۵}

از اساتید وی - که البته به طور اجمال نام بیشتر ایشان را ذکر کردیم - می توان به افراد زیر اشاره نمود:

۱. در این باره محمد متقی سید عبدالمعز طبرستانی در مناقب مشقانه خود دشمنیت علمی و منابع اسلامی به معزنی جایگاه و بود شیخ طوسی را علوم و لیسان را بنیانگذار این علوم نزد شیعه دانسته و ۲. درایتک ایشان از اساتید علمای ایران: ۳۹۱/۱۲-۴۱۲/۱۲ مغل کرده است چرا که این مطلب هم از روایاتی که شیخ طوسی ۳۸۹-۴۰۹/۸۵۴م و هم در احادیثی که شیخ طوسی، امانی، شیخ آمده است و وی در ترمذی و معانی حلی به ۱۲۶/۱۲، و اما اینکه وی حنفی الکبیر، در حجاز الکوازان گفتار خطیب بغدادی قابل استفاده است که گفته: «ابن مخلص باقیه بغدادی اهل عراق است» است و شمس الدین بغدادی ۲۰۵۴-۱۰۶۸/۱۲۸۵م چنانچه و در نقل دهمی نیز همین گونه استفاده نموده و در مذهب اهل عراق و تبریز مذهب بغدادی به جای ۱۲۵/۱۲ قس: «ابن المصنف، آورده ۳. سنبل و وی در درس سلوی واقع در معزنی طبعه در بخش عریس بغداد بوده است. ۴۰۹/۱۲-۵۰۴/۱۲ م. از سندی دیگر منزل وی باید در معزنی طبعه است، چرا که وی احتمالاً خطیب، بنفشه اوزل بود جبرائیل که حکومت را در حدود سال ۹۷۷ در از دست داد (از کتب: ابن جوزی، المنتظم، ۳۸۲-۳۸۳/۱۵، ۴۱۲/۱۵، ۴۱۳/۱۵، ۴۱۴/۱۵، ۴۱۵/۱۵، ۴۱۶/۱۵، ۴۱۷/۱۵، ۴۱۸/۱۵، ۴۱۹/۱۵، ۴۲۰/۱۵، ۴۲۱/۱۵، ۴۲۲/۱۵، ۴۲۳/۱۵، ۴۲۴/۱۵، ۴۲۵/۱۵، ۴۲۶/۱۵، ۴۲۷/۱۵، ۴۲۸/۱۵، ۴۲۹/۱۵، ۴۳۰/۱۵، ۴۳۱/۱۵، ۴۳۲/۱۵، ۴۳۳/۱۵، ۴۳۴/۱۵، ۴۳۵/۱۵، ۴۳۶/۱۵، ۴۳۷/۱۵، ۴۳۸/۱۵، ۴۳۹/۱۵، ۴۴۰/۱۵، ۴۴۱/۱۵، ۴۴۲/۱۵، ۴۴۳/۱۵، ۴۴۴/۱۵، ۴۴۵/۱۵، ۴۴۶/۱۵، ۴۴۷/۱۵، ۴۴۸/۱۵، ۴۴۹/۱۵، ۴۵۰/۱۵، ۴۵۱/۱۵، ۴۵۲/۱۵، ۴۵۳/۱۵، ۴۵۴/۱۵، ۴۵۵/۱۵، ۴۵۶/۱۵، ۴۵۷/۱۵، ۴۵۸/۱۵، ۴۵۹/۱۵، ۴۶۰/۱۵، ۴۶۱/۱۵، ۴۶۲/۱۵، ۴۶۳/۱۵، ۴۶۴/۱۵، ۴۶۵/۱۵، ۴۶۶/۱۵، ۴۶۷/۱۵، ۴۶۸/۱۵، ۴۶۹/۱۵، ۴۷۰/۱۵، ۴۷۱/۱۵، ۴۷۲/۱۵، ۴۷۳/۱۵، ۴۷۴/۱۵، ۴۷۵/۱۵، ۴۷۶/۱۵، ۴۷۷/۱۵، ۴۷۸/۱۵، ۴۷۹/۱۵، ۴۸۰/۱۵، ۴۸۱/۱۵، ۴۸۲/۱۵، ۴۸۳/۱۵، ۴۸۴/۱۵، ۴۸۵/۱۵، ۴۸۶/۱۵، ۴۸۷/۱۵، ۴۸۸/۱۵، ۴۸۹/۱۵، ۴۹۰/۱۵، ۴۹۱/۱۵، ۴۹۲/۱۵، ۴۹۳/۱۵، ۴۹۴/۱۵، ۴۹۵/۱۵، ۴۹۶/۱۵، ۴۹۷/۱۵، ۴۹۸/۱۵، ۴۹۹/۱۵، ۵۰۰/۱۵، ۵۰۱/۱۵، ۵۰۲/۱۵، ۵۰۳/۱۵، ۵۰۴/۱۵، ۵۰۵/۱۵، ۵۰۶/۱۵، ۵۰۷/۱۵، ۵۰۸/۱۵، ۵۰۹/۱۵، ۵۱۰/۱۵، ۵۱۱/۱۵، ۵۱۲/۱۵، ۵۱۳/۱۵، ۵۱۴/۱۵، ۵۱۵/۱۵، ۵۱۶/۱۵، ۵۱۷/۱۵، ۵۱۸/۱۵، ۵۱۹/۱۵، ۵۲۰/۱۵، ۵۲۱/۱۵، ۵۲۲/۱۵، ۵۲۳/۱۵، ۵۲۴/۱۵، ۵۲۵/۱۵، ۵۲۶/۱۵، ۵۲۷/۱۵، ۵۲۸/۱۵، ۵۲۹/۱۵، ۵۳۰/۱۵، ۵۳۱/۱۵، ۵۳۲/۱۵، ۵۳۳/۱۵، ۵۳۴/۱۵، ۵۳۵/۱۵، ۵۳۶/۱۵، ۵۳۷/۱۵، ۵۳۸/۱۵، ۵۳۹/۱۵، ۵۴۰/۱۵، ۵۴۱/۱۵، ۵۴۲/۱۵، ۵۴۳/۱۵، ۵۴۴/۱۵، ۵۴۵/۱۵، ۵۴۶/۱۵، ۵۴۷/۱۵، ۵۴۸/۱۵، ۵۴۹/۱۵، ۵۵۰/۱۵، ۵۵۱/۱۵، ۵۵۲/۱۵، ۵۵۳/۱۵، ۵۵۴/۱۵، ۵۵۵/۱۵، ۵۵۶/۱۵، ۵۵۷/۱۵، ۵۵۸/۱۵، ۵۵۹/۱۵، ۵۶۰/۱۵، ۵۶۱/۱۵، ۵۶۲/۱۵، ۵۶۳/۱۵، ۵۶۴/۱۵، ۵۶۵/۱۵، ۵۶۶/۱۵، ۵۶۷/۱۵، ۵۶۸/۱۵، ۵۶۹/۱۵، ۵۷۰/۱۵، ۵۷۱/۱۵، ۵۷۲/۱۵، ۵۷۳/۱۵، ۵۷۴/۱۵، ۵۷۵/۱۵، ۵۷۶/۱۵، ۵۷۷/۱۵، ۵۷۸/۱۵، ۵۷۹/۱۵، ۵۸۰/۱۵، ۵۸۱/۱۵، ۵۸۲/۱۵، ۵۸۳/۱۵، ۵۸۴/۱۵، ۵۸۵/۱۵، ۵۸۶/۱۵، ۵۸۷/۱۵، ۵۸۸/۱۵، ۵۸۹/۱۵، ۵۹۰/۱۵، ۵۹۱/۱۵، ۵۹۲/۱۵، ۵۹۳/۱۵، ۵۹۴/۱۵، ۵۹۵/۱۵، ۵۹۶/۱۵، ۵۹۷/۱۵، ۵۹۸/۱۵، ۵۹۹/۱۵، ۶۰۰/۱۵، ۶۰۱/۱۵، ۶۰۲/۱۵، ۶۰۳/۱۵، ۶۰۴/۱۵، ۶۰۵/۱۵، ۶۰۶/۱۵، ۶۰۷/۱۵، ۶۰۸/۱۵، ۶۰۹/۱۵، ۶۱۰/۱۵، ۶۱۱/۱۵، ۶۱۲/۱۵، ۶۱۳/۱۵، ۶۱۴/۱۵، ۶۱۵/۱۵، ۶۱۶/۱۵، ۶۱۷/۱۵، ۶۱۸/۱۵، ۶۱۹/۱۵، ۶۲۰/۱۵، ۶۲۱/۱۵، ۶۲۲/۱۵، ۶۲۳/۱۵، ۶۲۴/۱۵، ۶۲۵/۱۵، ۶۲۶/۱۵، ۶۲۷/۱۵، ۶۲۸/۱۵، ۶۲۹/۱۵، ۶۳۰/۱۵، ۶۳۱/۱۵، ۶۳۲/۱۵، ۶۳۳/۱۵، ۶۳۴/۱۵، ۶۳۵/۱۵، ۶۳۶/۱۵، ۶۳۷/۱۵، ۶۳۸/۱۵، ۶۳۹/۱۵، ۶۴۰/۱۵، ۶۴۱/۱۵، ۶۴۲/۱۵، ۶۴۳/۱۵، ۶۴۴/۱۵، ۶۴۵/۱۵، ۶۴۶/۱۵، ۶۴۷/۱۵، ۶۴۸/۱۵، ۶۴۹/۱۵، ۶۵۰/۱۵، ۶۵۱/۱۵، ۶۵۲/۱۵، ۶۵۳/۱۵، ۶۵۴/۱۵، ۶۵۵/۱۵، ۶۵۶/۱۵، ۶۵۷/۱۵، ۶۵۸/۱۵، ۶۵۹/۱۵، ۶۶۰/۱۵، ۶۶۱/۱۵، ۶۶۲/۱۵، ۶۶۳/۱۵، ۶۶۴/۱۵، ۶۶۵/۱۵، ۶۶۶/۱۵، ۶۶۷/۱۵، ۶۶۸/۱۵، ۶۶۹/۱۵، ۶۷۰/۱۵، ۶۷۱/۱۵، ۶۷۲/۱۵، ۶۷۳/۱۵، ۶۷۴/۱۵، ۶۷۵/۱۵، ۶۷۶/۱۵، ۶۷۷/۱۵، ۶۷۸/۱۵، ۶۷۹/۱۵، ۶۸۰/۱۵، ۶۸۱/۱۵، ۶۸۲/۱۵، ۶۸۳/۱۵، ۶۸۴/۱۵، ۶۸۵/۱۵، ۶۸۶/۱۵، ۶۸۷/۱۵، ۶۸۸/۱۵، ۶۸۹/۱۵، ۶۹۰/۱۵، ۶۹۱/۱۵، ۶۹۲/۱۵، ۶۹۳/۱۵، ۶۹۴/۱۵، ۶۹۵/۱۵، ۶۹۶/۱۵، ۶۹۷/۱۵، ۶۹۸/۱۵، ۶۹۹/۱۵، ۷۰۰/۱۵، ۷۰۱/۱۵، ۷۰۲/۱۵، ۷۰۳/۱۵، ۷۰۴/۱۵، ۷۰۵/۱۵، ۷۰۶/۱۵، ۷۰۷/۱۵، ۷۰۸/۱۵، ۷۰۹/۱۵، ۷۱۰/۱۵، ۷۱۱/۱۵، ۷۱۲/۱۵، ۷۱۳/۱۵، ۷۱۴/۱۵، ۷۱۵/۱۵، ۷۱۶/۱۵، ۷۱۷/۱۵، ۷۱۸/۱۵، ۷۱۹/۱۵، ۷۲۰/۱۵، ۷۲۱/۱۵، ۷۲۲/۱۵، ۷۲۳/۱۵، ۷۲۴/۱۵، ۷۲۵/۱۵، ۷۲۶/۱۵، ۷۲۷/۱۵، ۷۲۸/۱۵، ۷۲۹/۱۵، ۷۳۰/۱۵، ۷۳۱/۱۵، ۷۳۲/۱۵، ۷۳۳/۱۵، ۷۳۴/۱۵، ۷۳۵/۱۵، ۷۳۶/۱۵، ۷۳۷/۱۵، ۷۳۸/۱۵، ۷۳۹/۱۵، ۷۴۰/۱۵، ۷۴۱/۱۵، ۷۴۲/۱۵، ۷۴۳/۱۵، ۷۴۴/۱۵، ۷۴۵/۱۵، ۷۴۶/۱۵، ۷۴۷/۱۵، ۷۴۸/۱۵، ۷۴۹/۱۵، ۷۵۰/۱۵، ۷۵۱/۱۵، ۷۵۲/۱۵، ۷۵۳/۱۵، ۷۵۴/۱۵، ۷۵۵/۱۵، ۷۵۶/۱۵، ۷۵۷/۱۵، ۷۵۸/۱۵، ۷۵۹/۱۵، ۷۶۰/۱۵، ۷۶۱/۱۵، ۷۶۲/۱۵، ۷۶۳/۱۵، ۷۶۴/۱۵، ۷۶۵/۱۵، ۷۶۶/۱۵، ۷۶۷/۱۵، ۷۶۸/۱۵، ۷۶۹/۱۵، ۷۷۰/۱۵، ۷۷۱/۱۵، ۷۷۲/۱۵، ۷۷۳/۱۵، ۷۷۴/۱۵، ۷۷۵/۱۵، ۷۷۶/۱۵، ۷۷۷/۱۵، ۷۷۸/۱۵، ۷۷۹/۱۵، ۷۸۰/۱۵، ۷۸۱/۱۵، ۷۸۲/۱۵، ۷۸۳/۱۵، ۷۸۴/۱۵، ۷۸۵/۱۵، ۷۸۶/۱۵، ۷۸۷/۱۵، ۷۸۸/۱۵، ۷۸۹/۱۵، ۷۹۰/۱۵، ۷۹۱/۱۵، ۷۹۲/۱۵، ۷۹۳/۱۵، ۷۹۴/۱۵، ۷۹۵/۱۵، ۷۹۶/۱۵، ۷۹۷/۱۵، ۷۹۸/۱۵، ۷۹۹/۱۵، ۸۰۰/۱۵، ۸۰۱/۱۵، ۸۰۲/۱۵، ۸۰۳/۱۵، ۸۰۴/۱۵، ۸۰۵/۱۵، ۸۰۶/۱۵، ۸۰۷/۱۵، ۸۰۸/۱۵، ۸۰۹/۱۵، ۸۱۰/۱۵، ۸۱۱/۱۵، ۸۱۲/۱۵، ۸۱۳/۱۵، ۸۱۴/۱۵، ۸۱۵/۱۵، ۸۱۶/۱۵، ۸۱۷/۱۵، ۸۱۸/۱۵، ۸۱۹/۱۵، ۸۲۰/۱۵، ۸۲۱/۱۵، ۸۲۲/۱۵، ۸۲۳/۱۵، ۸۲۴/۱۵، ۸۲۵/۱۵، ۸۲۶/۱۵، ۸۲۷/۱۵، ۸۲۸/۱۵، ۸۲۹/۱۵، ۸۳۰/۱۵، ۸۳۱/۱۵، ۸۳۲/۱۵، ۸۳۳/۱۵، ۸۳۴/۱۵، ۸۳۵/۱۵، ۸۳۶/۱۵، ۸۳۷/۱۵، ۸۳۸/۱۵، ۸۳۹/۱۵، ۸۴۰/۱۵، ۸۴۱/۱۵، ۸۴۲/۱۵، ۸۴۳/۱۵، ۸۴۴/۱۵، ۸۴۵/۱۵، ۸۴۶/۱۵، ۸۴۷/۱۵، ۸۴۸/۱۵، ۸۴۹/۱۵، ۸۵۰/۱۵، ۸۵۱/۱۵، ۸۵۲/۱۵، ۸۵۳/۱۵، ۸۵۴/۱۵، ۸۵۵/۱۵، ۸۵۶/۱۵، ۸۵۷/۱۵، ۸۵۸/۱۵، ۸۵۹/۱۵، ۸۶۰/۱۵، ۸۶۱/۱۵، ۸۶۲/۱۵، ۸۶۳/۱۵، ۸۶۴/۱۵، ۸۶۵/۱۵، ۸۶۶/۱۵، ۸۶۷/۱۵، ۸۶۸/۱۵، ۸۶۹/۱۵، ۸۷۰/۱۵، ۸۷۱/۱۵، ۸۷۲/۱۵، ۸۷۳/۱۵، ۸۷۴/۱۵، ۸۷۵/۱۵، ۸۷۶/۱۵، ۸۷۷/۱۵، ۸۷۸/۱۵، ۸۷۹/۱۵، ۸۸۰/۱۵، ۸۸۱/۱۵، ۸۸۲/۱۵، ۸۸۳/۱۵، ۸۸۴/۱۵، ۸۸۵/۱۵، ۸۸۶/۱۵، ۸۸۷/۱۵، ۸۸۸/۱۵، ۸۸۹/۱۵، ۸۹۰/۱۵، ۸۹۱/۱۵، ۸۹۲/۱۵، ۸۹۳/۱۵، ۸۹۴/۱۵، ۸۹۵/۱۵، ۸۹۶/۱۵، ۸۹۷/۱۵، ۸۹۸/۱۵، ۸۹۹/۱۵، ۹۰۰/۱۵، ۹۰۱/۱۵، ۹۰۲/۱۵، ۹۰۳/۱۵، ۹۰۴/۱۵، ۹۰۵/۱۵، ۹۰۶/۱۵، ۹۰۷/۱۵، ۹۰۸/۱۵، ۹۰۹/۱۵، ۹۱۰/۱۵، ۹۱۱/۱۵، ۹۱۲/۱۵، ۹۱۳/۱۵، ۹۱۴/۱۵، ۹۱۵/۱۵، ۹۱۶/۱۵، ۹۱۷/۱۵، ۹۱۸/۱۵، ۹۱۹/۱۵، ۹۲۰/۱۵، ۹۲۱/۱۵، ۹۲۲/۱۵، ۹۲۳/۱۵، ۹۲۴/۱۵، ۹۲۵/۱۵، ۹۲۶/۱۵، ۹۲۷/۱۵، ۹۲۸/۱۵، ۹۲۹/۱۵، ۹۳۰/۱۵، ۹۳۱/۱۵، ۹۳۲/۱۵، ۹۳۳/۱۵، ۹۳۴/۱۵، ۹۳۵/۱۵، ۹۳۶/۱۵، ۹۳۷/۱۵، ۹۳۸/۱۵، ۹۳۹/۱۵، ۹۴۰/۱۵، ۹۴۱/۱۵، ۹۴۲/۱۵، ۹۴۳/۱۵، ۹۴۴/۱۵، ۹۴۵/۱۵، ۹۴۶/۱۵، ۹۴۷/۱۵، ۹۴۸/۱۵، ۹۴۹/۱۵، ۹۵۰/۱۵، ۹۵۱/۱۵، ۹۵۲/۱۵، ۹۵۳/۱۵، ۹۵۴/۱۵، ۹۵۵/۱۵، ۹۵۶/۱۵، ۹۵۷/۱۵، ۹۵۸/۱۵، ۹۵۹/۱۵، ۹۶۰/۱۵، ۹۶۱/۱۵، ۹۶۲/۱۵، ۹۶۳/۱۵، ۹۶۴/۱۵، ۹۶۵/۱۵، ۹۶۶/۱۵، ۹۶۷/۱۵، ۹۶۸/۱۵، ۹۶۹/۱۵، ۹۷۰/۱۵، ۹۷۱/۱۵، ۹۷۲/۱۵، ۹۷۳/۱۵، ۹۷۴/۱۵، ۹۷۵/۱۵، ۹۷۶/۱۵، ۹۷۷/۱۵، ۹۷۸/۱۵، ۹۷۹/۱۵، ۹۸۰/۱۵، ۹۸۱/۱۵، ۹۸۲/۱۵، ۹۸۳/۱۵، ۹۸۴/۱۵، ۹۸۵/۱۵، ۹۸۶/۱۵، ۹۸۷/۱۵، ۹۸۸/۱۵، ۹۸۹/۱۵، ۹۹۰/۱۵، ۹۹۱/۱۵، ۹۹۲/۱۵، ۹۹۳/۱۵، ۹۹۴/۱۵، ۹۹۵/۱۵، ۹۹۶/۱۵، ۹۹۷/۱۵، ۹۹۸/۱۵، ۹۹۹/۱۵، ۱۰۰۰/۱۵، ۱۰۰۱/۱۵، ۱۰۰۲/۱۵، ۱۰۰۳/۱۵، ۱۰۰۴/۱۵، ۱۰۰۵/۱۵، ۱۰۰۶/۱۵، ۱۰۰۷/۱۵، ۱۰۰۸/۱۵، ۱۰۰۹/۱۵، ۱۰۱۰/۱۵، ۱۰۱۱/۱۵، ۱۰۱۲/۱۵، ۱۰۱۳/۱۵، ۱۰۱۴/۱۵، ۱۰۱۵/۱۵، ۱۰۱۶/۱۵، ۱۰۱۷/۱۵، ۱۰۱۸/۱۵، ۱۰۱۹/۱۵، ۱۰۲۰/۱۵، ۱۰۲۱/۱۵، ۱۰۲۲/۱۵، ۱۰۲۳/۱۵، ۱۰۲۴/۱۵، ۱۰۲۵/۱۵، ۱۰۲۶/۱۵، ۱۰۲۷/۱۵، ۱۰۲۸/۱۵، ۱۰۲۹/۱۵، ۱۰۳۰/۱۵، ۱۰۳۱/۱۵، ۱۰۳۲/۱۵، ۱۰۳۳/۱۵، ۱۰۳۴/۱۵، ۱۰۳۵/۱۵، ۱۰۳۶/۱۵، ۱۰۳۷/۱۵، ۱۰۳۸/۱۵، ۱۰۳۹/۱۵، ۱۰۴۰/۱۵، ۱۰۴۱/۱۵، ۱۰۴۲/۱۵، ۱۰۴۳/۱۵، ۱۰۴۴/۱۵، ۱۰۴۵/۱۵، ۱۰۴۶/۱۵، ۱۰۴۷/۱۵، ۱۰۴۸/۱۵، ۱۰۴۹/۱۵، ۱۰۵۰/۱۵، ۱۰۵۱/۱۵، ۱۰۵۲/۱۵، ۱۰۵۳/۱۵، ۱۰۵۴/۱۵، ۱۰۵۵/۱۵، ۱۰۵۶/۱۵، ۱۰۵۷/۱۵، ۱۰۵۸/۱۵، ۱۰۵۹/۱۵، ۱۰۶۰/۱۵، ۱۰۶۱/۱۵، ۱۰۶۲/۱۵، ۱۰۶۳/۱۵، ۱۰۶۴/۱۵، ۱۰۶۵/۱۵، ۱۰۶۶/۱۵، ۱۰۶۷/۱۵، ۱۰۶۸/۱۵، ۱۰۶۹/۱۵، ۱۰۷۰/۱۵، ۱۰۷۱/۱۵، ۱۰۷۲/۱۵، ۱۰۷۳/۱۵، ۱۰۷۴/۱۵، ۱۰۷۵/۱۵، ۱۰۷۶/۱۵، ۱۰۷۷/۱۵، ۱۰۷۸/۱۵، ۱۰۷۹/۱۵، ۱۰۸۰/۱۵، ۱۰۸۱/۱۵، ۱۰۸۲/۱۵، ۱۰۸۳/۱۵، ۱۰۸۴/۱۵، ۱۰۸۵/۱۵، ۱۰۸۶/۱۵، ۱۰۸۷/۱۵، ۱۰۸۸/۱۵، ۱۰۸۹/۱۵، ۱۰۹۰/۱۵، ۱۰۹۱/۱۵، ۱۰۹۲/۱۵، ۱۰۹۳/۱۵، ۱۰۹۴/۱۵، ۱۰۹۵/۱۵، ۱۰۹۶/۱۵، ۱۰۹۷/۱۵، ۱۰۹۸/۱۵، ۱۰۹۹/۱۵، ۱۱۰۰/۱۵، ۱۱۰۱/۱۵، ۱۱۰۲/۱۵، ۱۱۰۳/۱۵، ۱۱۰۴/۱۵، ۱۱۰۵/۱۵، ۱۱۰۶/۱۵، ۱۱۰۷/۱۵، ۱۱۰۸/۱۵، ۱۱۰۹/۱۵، ۱۱۱۰/۱۵، ۱۱۱۱/۱۵، ۱۱۱۲/۱۵، ۱۱۱۳/۱۵، ۱۱۱۴/۱۵، ۱۱۱۵/۱۵، ۱۱۱۶/۱۵، ۱۱۱۷/۱۵، ۱۱۱۸/۱۵، ۱۱۱۹/۱۵، ۱۱۲۰/۱۵، ۱۱۲۱/۱۵، ۱۱۲۲/۱۵، ۱۱۲۳/۱۵، ۱۱۲۴/۱۵، ۱۱۲۵/۱۵، ۱۱۲۶/۱۵، ۱۱۲۷/۱۵، ۱۱۲۸/۱۵، ۱۱۲۹/۱۵، ۱۱۳۰/۱۵، ۱۱۳۱/۱۵، ۱۱۳۲/۱۵، ۱۱۳۳/۱۵، ۱۱۳۴/۱۵، ۱۱۳۵/۱۵، ۱۱۳۶/۱۵، ۱۱۳۷/۱۵، ۱۱۳۸/۱۵، ۱۱۳۹/۱۵، ۱۱۴۰/۱۵، ۱۱۴۱/۱۵، ۱۱۴۲/۱۵، ۱۱۴۳/۱۵، ۱۱۴۴/۱۵، ۱۱۴۵/۱۵، ۱۱۴۶/۱۵، ۱۱۴۷/۱۵، ۱۱۴۸/۱۵، ۱۱۴۹/۱۵، ۱۱۵۰/۱۵، ۱۱۵۱/۱۵، ۱۱۵۲/۱۵، ۱۱۵۳/۱۵، ۱۱۵۴/۱۵، ۱۱۵۵/۱۵، ۱۱۵۶/۱۵، ۱۱۵۷/۱۵، ۱۱۵۸/۱۵، ۱۱۵۹/۱۵، ۱۱۶۰/۱۵، ۱۱۶۱/۱۵، ۱۱۶۲/۱۵، ۱۱۶۳/۱۵، ۱۱۶۴/۱۵، ۱۱۶۵/۱۵، ۱۱۶۶/۱۵، ۱۱۶۷/۱۵، ۱۱۶۸/۱۵، ۱۱۶۹/۱۵، ۱۱۷۰/۱۵، ۱۱۷۱/۱۵، ۱۱۷۲/۱۵، ۱۱۷۳/۱۵، ۱۱۷۴/۱۵، ۱۱۷۵/۱۵، ۱۱۷۶/۱۵، ۱۱۷۷/۱۵، ۱۱۷۸/۱۵، ۱۱۷۹/۱۵، ۱۱۸۰/۱۵، ۱۱۸۱/۱۵، ۱۱۸۲/۱۵، ۱۱۸۳/۱۵، ۱۱۸۴/۱۵، ۱۱۸۵/۱۵، ۱۱۸۶/۱۵، ۱۱۸۷/۱۵، ۱۱۸۸/۱۵، ۱۱۸۹/۱۵، ۱۱۹۰/۱۵، ۱۱۹۱/۱۵، ۱۱۹۲/۱۵، ۱۱۹۳/۱۵، ۱۱۹۴/۱۵، ۱۱۹۵/۱۵، ۱۱۹۶/۱۵، ۱۱۹۷/۱۵، ۱۱۹۸/۱۵، ۱

۱. أبوالحسن عمر بن الحسن بن علی بن مالک الشیبانی، معروف به ابن الأُشنانی، (د. ۳۳۹/۹۵۱ م). همانگونه که پیش از این هم گفته شد ابن مخلد در نوجوانی به منزل ابن الأُشنانی رفته و حدیث استماع می نمود. ۱۵. و به همین دلیل خطیب بغدادی وی را آخرین شخصی می داند که از ابن الأُشنانی که در همان سال درگذشته است روایت کرده است. ۱۶.

۲. أبو جعفر محمد بن عمرو بن البختری بن مدرک الزمان (۲۵۱-۳۳۹/۸۶۵-۹۵۰ م). از آن رو که وی نیز در همان سال درگذشت ابن الأُشنانی درگذشته است و ابن مخلد در آخرین سال زندگانی این استاد از وی استماع حدیث می نمود. ۱۷. ابن جوزی وی را آخرین شخصی دانسته که از ابن البختری روایت کرده است. ۱۸.

۳. أبوعلی اسماعیل بن محمد بن اسماعیل بن صالح البغدادي الصغار (۲۴۷-۳۴۱/۸۶۱-۹۵۲ م). با توجه به آنچه پیش از این نسبت به روایت ابن مخلد از ابن الأُشنانی و ابن البختری گذشت، روایت وی از صفار نیز در سن نوجوانی کاملاً طبیعی به نظر می رسد. ۱۹. چرا که او - با توجه به سال درگذشت صفار - باید در حدود ۳۳۹ تا ۳۴۱ هجری به درس ابن استاد نیز حاضر شده باشد. به همین جهت است که ابن جوزی در این مورد نیز ابن مخلد را آخرین راوی از صفار بشمار آورده است. ۲۰.

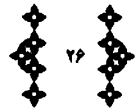
۴. أبو عمرو عثمان بن أحمد بن عبد الله بن یزید الدقاق معروف به ابن السماک (د. ۳۴۴/۹۵۵ م). بنا به گفته شیخ درامالی وی در همان سال ۳۳۹ هجری در مجلس املاي ابن استاد نیز حاضر گشته و استماع حدیث می نموده است. ۲۱.

۵. أبو عمر محمد بن عبد الواحد المظفر البیوردي الخراساني مشهور به زاهد (د. ۳۴۵/۹۵۶ م). شیخ طوسی در مورد ابن فرد نیز گفته است که ابن مخلد در همان سال ۳۳۹ از وی استماع حدیث نموده است. ۲۲. وی کتاب مناقبی داشته است که ظاهراً سید بن طاووس (۵۸۹-۶۶۴/۱۱۹۳-۱۲۶۵ م) از این کتاب روایاتی را در مناقب اهل بیت (علیهم السلام) نقل نموده است. ۲۳. شاید به همین سبب در مذهب او تردید شد، چرا که گفته شده است صاحب ریاض وی را امامی مذهب می دانسته است. ۲۴.

۶. أبو محمد جعفر بن محمد بن نصیر بن القاسم مشهور به خلدی (۲۵۳-۳۴۸/۸۶۷-۹۵۹ م). ابن مخلد از این فرد نیز بنا به نقل شیخ طوسی در سال ۳۳۹ هجری روایت شنیده است. ۲۵.

۷. أبو بکر أحمد بن سلمان بن الحسن بن إسرائيل النجاد (۲۵۳-۳۴۸/۸۶۷-۹۶۱ م). خطیب بغدادی این عالم حنبلی ۲۶ را از اساتید روانی ابن مخلد بر شمرده است. ۲۷.

۸. ابوبکر الشافعی محمد بن عبدالله بن ابراهیم بن عبدویه البزاز (۲۶۰-۳۵۴/۸۷۴-۹۶۵ م) خطیب بغدادی در تاریخ خود شخصی به نام ابوبکر الشافعی را در زمره اساتید روانی ابن مخلد بر شمرده است^{۲۸} که منظور وی همین شخص است^{۲۹}.

۹. ابوبکر بن عبید بن الفضل بن مهمل بن بیری الواسطی (زنده به تاریخ ۴۰۰/۱۰۰۹ م) بنا به گزارش ابن جوزی، ابن مخلد در اوایل سده پنجم هجری از ابن فرد روایت کرده است^{۳۰}. به نظر می آید ابن اظهار نظر بر اساسی سال فوت ابن مخلد بوده باشد، دورانی که در آن حدود ۹۰ سال داشته است! از سوی دیگر، گزارش دیگری مبنی بر استماع حدیث در سنین بالا از وی در دست نیست. از شاگردان وی جز شیخ طوسی و خطیب بغدادی که ذکر ایشان گذشت، ابن جوزی، ابونصر سلمان بن الحسن بن عبدالله (ح ۳۷۰-۴۷۱/۹۸۰-۱۰۷۸ م) را از شاگردان روانی ابن مخلد دانسته اند^{۳۱}.

با توجه به سخنان پیش گفته اکنون روشن است که جایگاه روانی وی به خاطر عمر بلندش و اینکه در نوجوانی از مشایخی روایت شنید که در همان دوران درگذشته اند، جایگاهی بس ویژه بوده است تا جایی که به باور این کثیر، «اعتبار بالای روایاتش منحصر به فرد بوده است»^{۳۲}. ابن تفری بردی هم در وصف اومی نویسد که «وی در حالی دادر دنیا را بدرد گفت که روایات هیچ دانشمندی، اعتبار و جایگاه روایاتش را نداشت»^{۳۳}.

در انتها متذکرمی شویم که در پژوهشهای حدیثی، باید کمال دقت را به خرج داد تا ابن مخلد ما با «ابوالحسن محمد بن محمد بن مخلد آزدی» (د ۱۰۷۵/۴۶۸ م)^{۳۴} که کمی پس از وی می زیسته است اشتباه نگردد، شخصی که شمس الدین ذهبی (د ۱۳۴۷/۷۴۸ م) تراجم نگار بزرگ اهل تسنن، به خطایی آشکار شاگردانش را در شرح حال ابن مخلد ما به عنوان شاگردان وی جای داده است^{۳۵}. همچنین قریب به اتفاق روایاتی که در کتاب تاریخ دمشق آمده و در سند آنها ابن مخلد ما موجود است دچار خلل سندی است^{۳۶}.

فهرست منابع

۱. الإجازة الكبيرة من المأcula لبني زهرة، أبو منصور الحسن بن سديد الدين أبي المظفر يوسف بن علي بن المظفر الحلبي (م ۱۲۲۵)، در: بحار الأنوار، ج ۱۰، ص ۱۳۷، المكتبة الإسلامية - تهران.
۲. الأملاني، شيخ الطائفة أبو جعفر محمد بن حسن بن علي طوسي (ت ۲۸۵/۹۹۵-۴۶۰/۱۰۶۷ م)، مؤسسة البعثة، ط ۱ (۱۴۱۴)، دار الثقافة للطباعة والنشر والتوزيع - قم.

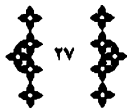

کتاب چشم (۲)
سال اول، شماره دوم، پاییز و زمستان (۱۳۸۹)

[مقالات]

جایگاه علمی و اجتماعی ابن مخلد، از اساتید معنی شیخ طوسی

۱۷. الأملاني الطوسي: ۳۹۱. همچنین: خطیب بغدادی، تاریخ بغداد، ۳/۳۶۷ و ۴۵۰-۴۵۱/۱۶۱۸.
۱۸. المستطاب: ۱۸۲/۱۵.
۱۹. برای مراجعه به روایتی از صفارک - خطیب بغدادی، تاریخ بغداد، ۲/۲۶۷. همچنین: ۲۵۰/۲.
۲۰. الأملاني: ۳۸۶. همچنین: خطیب بغدادی، تاریخ بغداد، ۴/۲۵۰-۴۵۱/۱۶۱۸.
۲۱. زر: ۱۲. سعد السمود: ۲۸۴-۲۸۵. الأملاني: ۳۸۴.
۲۲. آثار کبری تهرانی، المرحوم: ۲۸۴-۲۸۵.
۲۳. همچنین: خطیب بغدادی، تاریخ بغداد، ۲/۲۶۷.
۲۴. در رابطه با ادعای خطیب بغدادی، تاریخ بغداد، ۴/۲۵۰-۴۵۱/۱۶۱۸.
۲۵. السلاسل: ۵۲۱-۵۲۲/۲۸۵.
۲۶. تاریخ بغداد: ۳/۴۵۰-۴۵۱/۱۶۱۸.
۲۷. جزوی، ابن جوزی، المستطاب: ۱۸۲/۱۵.
۲۸. تاریخ بغداد: ۳/۴۵۰-۴۵۱/۱۶۱۸.
۲۹. باید توجه داشت که در اینجا منظور خطیب ابوالحسن محمد بن ابراهیم بن یوسف الکاتب که بنا به گزارش شیخ طوسی وی برهه ای ابوبکر الشافعی شهرت داشته (الطهرت: ۲۰۸-۲۱۸/۶۰۰) نیست.
۳۰. المستطاب: ۱۸۲/۱۵.
۳۱. البدایة والنهایة: ۲۵۱/۱۲.
۳۲. التبعی (الرحم): ۲۵۱/۱۲.
۳۳. سمعانی، الأشیاب: ۲۷۰-۲۷۱/۲۷۰-۲۷۱/۲۷۰.
۳۴. سیر اعلام النبلاء: ۱۷-۱۸/۳۷۰-۳۷۱/۳۷۰.
۳۵. از ابن سیدان می توان به علی بن ظاهر موصی مراد سال

٢٧

٣٠٩ ق و أبو بكر أحمد بن علي غوثي (نزيهي)
منذ سال ٤١١ ق و أبو القاسم بن بيان رازشواني
سال ٥١٠ ق في انساب كرده از اس مخلص ازدي روايت
مي كرده اند و سن ايشان انحصار روايت از اين مخلص
ما زنده اند.

٣٤ بركي شال: ابن عساكر تاريخ دمشق: ١٥٤/٢
١٠٣٨٩-٣١٢/٢٠٣-٣١٣-٧١/٣٣-٧١-٢٠٣

٣. الأنساب، أبو سعد عبد الكريم بن محمد بن منصور التميمي السمعاني (د. ٥٤٢)، تحقيق: عبدالله عمر البارودي، ط ١ (١٩٨٨/١٤٠٨م)، دار الجنان للطباعة والنشر والتوزيع - بيروت.
٤. البداية والنهاية، أبو الفداء إسماعيل بن كثير دمشقي (د. ٧٧٤)، تحقيق: علي شيري، ط ١ (١٩٨٨م)، دار احياء التراث العربي - بيروت.
٥. تاريخ بغداد (تاريخ مدينة السلام)، أبو بكر أحمد بن علي بن ثابت معروف به خطيب بغدادی (٣٩٢-٢٢٢/١٠٢-١٠٧١م)، تحقيق: مصطفى عبدالقادر عطية، ط ١ (١٩٩٢/١٤١٧م)، دار الكتب العلمية - بيروت.
٦. تاريخ مدينة دمشق (ذكر فضلها وتسمية من حلها من الأماثل أو اجتاز بنواحيها من واردتها وأهلها)، أبو القاسم علي بن الحسن ابن هبة الله بن عبدالله الشافعي معروف بابن عساكر (٤٩٩-٥٧١/١١٠-١١٧٥م)، تحقيق علي شيري، ط ٥ (١٩٩٤/١٤١٥م)، دار الفكر للطباعة والنشر - بيروت.
٧. حياة شيخ الشرف الفقيه أبي أحمد شايخ السيد الشريف المرتضى والشريف الرضي والشيخ الطوسي، سيد حسين حائري، در ثرائنا شماره ١٠٢ و ١٠٤.
٨. الذريعة إلى تصانيف الشريعة، آقابزرگ تهراني (١٢٩٢-١٢٨٩/١٨٧٦-١٩٧٧م)، ط ٢ (١٩٨٢/١٤٠٢م)، دارالأضواء - بيروت.
٩. محمد السمرود، رضى الدين أبو القاسم علي بن موسى بن جعفر بن محمد بن طلاووس الحسيني (٥٨٩-٦٦٤/١١٩٣-١٢٦٥م)، ط ١ (١٣٦٣)، منشورات الرضى - قم.
١٠. سير أعلام النبلاء، شمس الدين محمد بن أحمد بن عثمان ذهبي (د. ٧٤٨/١٣٤٧م)، إشراف وتحرير: شعيب الأرنؤوط، تحقيق: حسين الأسد، ط ٩ (١٩٩٣/١٤١٣م)، مؤسسة الرسالة - بيروت.
١١. شخصيت علمي و مشايخ شيخ طوسي، سيد عبدالعزيز طباطبائي، در: ميراث إسلامي ايران: ٣٦١/٢-٣٦٢/٢.
١٢. المعرفي خير من غير، شمس الدين محمد بن أحمد بن عثمان ذهبي (د. ٧٤٨/١٣٤٧م)، تحقيق: د. صلاح الدين المنجد، ط ٢ (١٩٨٤م) - الكويت.
١٣. فهرس مجاميع المدرسة النعمانية في دار الكتب الظاهرية بدمشق، ياسين محمد التؤاس، ط (١٩٨٧م)، معهد المخطوطات العربية - الكويت.
١٤. فهرس مخطوطات دار الكتب الظاهرية بدمشق (المنتخب من مخطوطات الحديث)، محمد ناصر الدين الألباني، ط ١ (١٣٩٠/١٩٧٠م)، مجمع اللغة العربية - دمشق.
١٥. المنظف في تاريخ الملوك والأمم، أبو الفرج عبد الرحمن بن علي بن محمد بن الجوزي (د. ٥٩٧/١٢٠٠م)، ط ١ (١٣٥٨)، دار صادر - بيروت.
١٦. النجوم الزاهرة في ملوك مصر والقاهرة، جمال الدين أبو المحاسن يوسف بن تغري بردي الأتابكي (٨١٣-٨٧٤/١٤١٠-١٣٦٩م)، وزارة الثقافة والإرشاد القومي، دار الكتب - مصر.

کتاب شیمه (٢)
سال اول، شهادت، پاییز و زمستان (١٣٨٩)

[مقالات]
جایگاه علمی و اجتماعی ابن خلدون استادی مدعی شیخ طوسی

